

HET WEERTER BOS

door J. H. H. DE HAAN (Weert)

III. De avifauna (tweede stuk)

Onlangs kwam ik in het bezit van het Rapport betreffende een door de Afdeling Eindhoven van de K.N.N.V. in het voorjaar 1972 in het Weerter Bos ingesteld onderzoek betreffende de daar voorkomende broedvogels; het werd mij door hen ter beschikking gesteld, waarvoor ik zeer erkentelijk ben.

Aan dit onderzoek werkten mee mevr. van Deursen en de heren J. Bakker, R. Bossong, A. Knuyt, Th. Lammers, J. Meyer, D. Nijman, H. Overstegen, G. Siteur, M. van Staveren, E. de Vries en E. van Witsen, die daartoe het Limburgs gedeelte van het Weerter Bos, zoals het enerzijds begrensd wordt door de E.9 en anderzijds door de Bolderdijk, Nederweert hadden verdeeld in zes aaneensluitende vakken, waarvan ieder deel, door twee resp. door drie der genoemde deelnemers op de daarin voorkomende broedvogels werd geïnventariseerd.

Het resultaat van dit onderzoek is voor onze lezers zonder meer interessant en past alleszins in het kader van deze publicatie.

Uit veiligheidsoverweging ten aanzien van de vogels, wordt echter alleen het geïnventariseerde totaal van iedere soort vermeld, dus niet per vak gespecificeerd, zoals het rapport dit in zijn volledigheid wél vermeldt.

Voor een goed begrip wil ik er nog eens op wijzen, dat het de opzet van deze publicatie is een overzicht te geven van o.m. het vogelleven in het gehele Weerter Bos, zoals dit historisch gegroeid is, dus ook inclusief het op Brabants gebied gelegen gedeelte.

Het Rapport handelt speciaal over de broedvogels, terwijl in mijn uiteenzetting tevens de belangrijkheid van het Weerter Bos als verblijfplaats en voedselbron voor trek- en zwerfvogels naar voren wordt gebracht.

Zulks neemt echter niet weg, dat het op de eerste plaats de broedvogels zijn, welke in de levensgemeen-

schap van een bepaald gebied een vooraanstaande rol spelen en die de natuurhistorische waarde daarvan voor een niet onbelangrijk deel mede bepalen.

Broedvogel-inventarisatie WEERTER BOS. Voorjaar 1972

Soort	Totaal per soort	Soort	Totaal per soort
Wilde eend	8	Nachtegaal	33
Buizerd	2	Roodborst	153
Boomvalk	1	Sprinkhaanrietzanger	9
Torenvalk	8	Kleine Karakiet	1
Korhoen	4	Bosrietzanger	2
Patrijs	3	Spotvogel	2
Fazant	37	Zwartkop	120
Waterhoen	5	Tuinfluit	57
Scholekster	1	Grasmus	60
Kievit	27	Braamsluiper	1
Watersnip	5	Fitis	296
Wulp	9	Tijftjaf	204
Grutto	8	Goudhaantje	10
Holenduif	7	Vuurgoudhaantje	3
Houtduif	76	Grauwe Vliegenvanger	1
Tortelduif	49	Koolmees	70
Koekoek	17	Pimpelmees	61
Ransuil	8	Zwarte Mees	44
Nachtzwaluw	1	Kuifmees	9
Groene Specht	13	Matkopmees	75
Grote Bonte Specht	11	Staartmees	21
Zwarte Specht	2	Boomkruiper	2
Boomleeuwerik	2	Geelgors	60
Veldleeuwerik	18	Rietgors	5
Boerenzwaluw	20	Groenling	6
Huiszwaluw	4	Kneu	36
Boompieper	39	Goudvink	12
Graspieper	3	Vink	54
Witte kwikstaart	8	Ringmus	38
Winterkoning	123	Spreuw	28
Heggenmus	29	Wielewaal	15
Grote Lijster	24	Zwarte Kraai	4
Zanglijster	63	Kauw	7
Merel	133	Ekster	7
Roodborsttapuit	8	Vlaamse Gaai	37
Gekraagde Roodstaart	1		
Totaal 71 soorten			2320

Intussen geven deze waarnemingen er aanleiding toe om het broeden van het Vurgoudhaantje, *Regulus ignicapillus* (Temminck), aan mijn uiteenzetting toe te voegen. Deze vogel geldt voor Nederland als een zeldzaam voorkomende broedvogel. De Avifauna van Noord Brabant spreekt van een voor die hele provincie geschatte hoeveelheid van 15 broedparen. Hens vermeldt hem in zijn Avifauna van Limburg als een locale broedvogel in klein aantal, speciaal voor het zuiden van de provincie.

Ook kan ik hier nog aan toevoegen het voorkomen van 4 exemplaren van het Baardmannetje, *Panurus biarmicus* (Linnaeus) op 12 november 1972 in het riet bij „De Kievit”, waargenomen door de heren P. Spreuwenberg, G. van Mierlo en A. en J. Tillemans te Weert. Sinds 1965 heeft het Baardmannetje zich vanuit de vanouds bekende broedplaatsen in Oost Flevoland en het Zwarte Meer verspreid, terwijl in de herfst- en wintermaanden ook uitgesproken zwerfverschijnselen werden geconstateerd, waaraan hun aanwezigheid hier vermoedelijk wel toe te schrijven is.

Ofschoon de Spotvogel, *Hippolais icterina* (Vieillot), zich op enkele plaatsen van dit uitgestrekt loofbos laat horen, voelt hij zich kennelijk toch meer aangetrokken tot het parklandschap, dat hier in beperkte mate aanwezig is. (zie foto blz. 1)

Evenals elders in ons land en in België komen hier de Tuinfluiter, *Sylvia borin* (Boddaert), de Zwartkop, *Sylvia atricapilla* (Linnaeus) en de Grasmus, *Sylvia communis* Latham, van vrij talrijk tot zeer talrijk voor. Het inventarisatierapport biedt voor het Weerter Bos een overeenkomstig beeld en met resp. 57, 120 en 60 broedparen in totaal dus 237, maken deze drie soorten dan ook nagenoeg 10% uit van het hele bestand uit.

Zo bezien spannen echter de Fitis en de Tjiftjaf met tesamen 500 paren, verhouding 3 : 2; met 21% van het totaal verreweg de kroon, waarvoor de respectievelijke biotopen van vele laaggroeiende heesters en

gemengde bossen met sterke ondergroei wel verantwoordelijk zullen zijn.

De Braamsluiper, *Sylvia curruca* (Linnaeus), met zijn verborgen levenswijze, – waarop zijn naam ook duidt, – maakt het niet steeds makkelijk om hem te observeren; zulks temeer daar hij nogal wat overeenkomst heeft met de grasmus; de zang geeft dan echter wel uitkomst. Recente waarneming: 25 april '72.

De lijstersoorten voelen zich over het algemeen in en bij het Weerter Bos wel zeer op hun gemak.

Kramsvogels, *Turdus pilaris* Linnaeus, ziet men er in voor- en najaar soms in troepen van honderden bijeen aan het fourageren in de weilanden en boomgaarden; in '71 waren nog op 15 april enige troepen te zien op de weilanden bij de Grashut.

Op 25 oktober '72, toen tegen het invallen van de duisternis mist kwam opzetten, kwamen ze uit het noorden en het westen massaal het Weerter Bos binnenvallen en streken neer in de vele populieraanplantingen; later zochten ze tussen de daaronder aanwezige ruige begroeiing voedsel. Maar enkele bleven in de bomen achter en lokten de nakomers met hun karakteristieke roep. Zo groeide de massa steeds maar weer aan!

Ook na het luwen van de storm van 13 november '72, waren ze 's-anderdaags weer met honderden aanwezig op de weilanden in en om het Weerter Bos. Bij sneeuw en ijs verhuizen ze vaak massaal naar zuidelijker gebieden.

Paartjes van de Grote Lijster, *Turdus viscivorus* Linnaeus, kan men reeds in toenemende mate vroeg in het voorjaar overal in de weilanden zien rondlopen. Ze houden van veel levensruimte en veggen het bos in de omtrek van hun nest en de voedselplaatsen van andere vogels schoon.

Voor hun nestbouw zoeken ze graag de langs de bossen gelegen boomgaarden op; maar die daarin terecht komen behoren tengevolge van de vele spuitrijen wel tot de minst gelukkigen. Milde dagen in de winter ontlokken hen soms wel een lied, waarmee ze bij gunstige weersomstandigheden wel eens in het bos de kerstdagen opluisteren.

De Zanglijster, *Turdus philomelos* Brehm, komt van oudsher hier in een behoorlijk aantal voor zowel als stand- en als trekvogel. Het Weerter Bos heeft veel zanglijsters voor de kooivogelvangst geleverd. Daarom werden dan de bijna vlugge jongen uit het nest genomen en opgefokt. Als ik mij nu baseer op het aantal zangposten dan geloof ik niet dat deze soort hier in de loop der jaren erop achteruit is gegaan. Het inventarisatierapport spreekt van 63 broedparen en wel voor de zes onderscheidelijke vakken: 19, 29, 8, 5, 2, 0, waarbij ook hier zoals begrijpelijk, de voorliefde voor een bepaald onderdeel van dit complex tot uitdrukking komt. Hier speelt het plaatselijk aanwezige voedsel een grote rol. Huisjesslakken zijn voor de zanglijster bepaald een lekkernij. Ik heb dat vaker kunnen constateren op een door het bos lopende verharde weg. De slakkenhuizen waarmede de vogels kwamen aanvliegen, werden met een paar slagen van boven open gepikt en dan werd er met een ruk de slak uitgetrokken, vervolgens krachtig enige malen tegen de grond geslagen en zo vlot naar binnen gewerkt.

Nauwelijks heeft de herfst officieel zijn intrede gedaan of de Koperwieken, *Turdus iliacus* Linnaeus, verschijnen hier, aanvankelijk nog in kleinere troepjes, aan de rand van het bos. Ze zijn kennelijk dol op bessen en de vele in Midden Limburg aangelegde aspergevelden oefenen een grote aantrekkingskracht op hen uit. Het duurt dan ook niet lang of grotere troepen van soms honderden exemplaren zie ik hier in de nabijheid van het bos bijeen. Ze fourageren dan hier wel enkele dagen, maar trekken weer spoedig weg naar hun winterkwartier in West- en Zuid Europa. Grotere vluchten waren er o.m. aanwezig op 23 oktober '70 en 25 oktober '72. De eerste zag ik vorig jaar op 11 oktober '72 bij „De Kievit” aan de Bolderdijk. Dit zijn echter voor deze soort geen uitzonderlijk vroege data, want er zijn wel enkele waarnemingen van begin september bekend.

Beflijster, *Turdus torquatus* Linnaeus, van deze heb ik slechts één waarneming in het Weerter Bos en wel

die op 17 april 1947. Gezien de elders om Weert in de loop der jaren aangetroffen exemplaren dezer soort wil het mij voorkomen, dat deze enkele waarneming toch niet maatgevend is.

Merels, *Turdus merula* Linnaeus, waren er anders in het Weerter Bos genoeg! Op 13 maart '72 verschenen ze plotseling op de weilanden in een groot aantal. Ze fourageerden ijverig uren lang of ze uitgehongerd waren en ze verplaatsten zich de een na de ander, echter zonder het verband te verliezen, van de ene weide naar de andere in oostelijke richting. 's-Andersdaags waren ze alle weer verdwenen. Het was opvallend, dat de troep in hoofdzaak uit mannetjes was samengesteld.

Overigens zijn ze hier in dit bos in een zeer behoorlijk aantal standvogel. Men ziet ze overal op bospaden waar deze met heesters zijn omzoomd en door loofhout zijn omgeven. Ze broeden in dit uitgestrekt gebied in groot aantal. Het rapport spreekt voor het geïnventariseerde gebied van 133 broedparen.

Het biotoop van de Tapuit, *Oenanthe oenanthe* (Linnaeus) wordt in hoofdzaak gevormd door heidevelden; vooral daar waar op de heide werkzaamheden worden uitgevoerd en heideplaggen gekeerd en over elkaar gestapeld liggen. Het was vroeger in de wijde omgeving van Weert een tamelijk gewone broedvogel, maar thans is het broeden dezer soort hier een zeldzaamheid geworden. Op de trek ziet men ze bij het Weerter Bos nog vrij geregeld. In hoofdzaak langs en op wegen in open landschap, waar de zandlaag nog ongerept aan de oppervlakte treedt en in de berm vaak ook nog iets van de oorspronkelijke heidevegetatie overgebleven is. Zo waren er o.m. op 29 april '69 1 ex., 2 sept. '70 5 ex., 13 april '71 4 ex. ter plaatse aanwezig. Een mogelijkheid tot broeden is er in '72 in dit gebied toch wel geweest. Op 19 mei '72 zag ik nl. een paartje dat zich in het Weerter Bos ophield bij een nieuw aangelegd dijklichaam voor de overgang van de E9 over de spoorweg. Daar stak een stuk buis uit het talud, waarop het wijfje zat en van daaruit in de

omgeving fourageerde. Ook een week later waren ze nog ter plaatse aanwezig; omtrent de afloop ben ik onkundig.

Hoewel aan het Paapje, *Saxicola rubetra* (Linnaeus) in het Weerter Bos als broedplaats eigenlijk alles geboden wordt, dat men tot zijn biotoop zou kunnen rekenen, is zijn voorkomen hier bepaald niet overvloedig. Weilanden ten dele omzoomd met hakhout en draden van afrasteringen, die als observatieposten worden gebruikt zijn bij deze vogels erg in trek. Maar van een broedgeval in dit gebied is mij in de laatste jaren niets meer gebleken. Recente waarnemingen: 1 mei '72 1 ex., 1 sept. '72 2 ex.

Voor de Roodborsttapuit, *Saxicola torquata* (Linnaeus), ligt de situatie gunstiger; het rapport spreekt van 8 broedgevallen in het inventarisatiegebied. Daar buiten zag ik in de broedtijd nog 5 paren, die druk aan het fourageren waren. In '71 zag ik het eerste paartje op 30 maart; in '72 op 14 maart.

Opvallend weinig komt de Gekraagde Roodstaart, *Phoenicurus phoenicurus* (Linnaeus) voor; 24 maart '72 zag ik het eerste exemplaar, op 15 aug. nog een exemplaar op een mij reeds enkele jaren bekende broedplaats.

Op 9 juli '71 zag ik een Zwarte Roodstaart, *Phoenicurus ochruros* (Gmelin) bij een tegen het bos aan gelegen hoeve. Vroeger toen de kern van de stad binnen de grachten nog veel tuinen en oude schuren bevatte, waren daar nogal wat broedgevallen. Maar na, zo ongeveer 1920, is dat sterk afgenomen.

We hebben reeds gezien hoe de broedplaatsen van de Nachtegaal, *Luscinia megarhynchos* Brehm hier in vroegere tijden zodanig in de belangstelling stonden, dat er te hunner bescherming wachtposten werden uitgezet. Als er thans in '72 hier 33 zangposten werden vastgesteld en mij ook het broeden bekend is bij het ven nabij Bakewell en verder bij De Kievit, dan is dat alles bij elkaar toch nog een zeer verheugend aantal. Ook elders om Weert zijn nog op verschillende plaatsen door nachtegalen goed bezette broedplaatsen aanwezig.

De Blauwborst, *Cyanosylvia svecica* (Linnaeus), broedt nog geregeld in het gebied bij de Bolderdijk. Vroeger toen het Weerter Bos nog veel meer drassige plekken had zagen we deze soort ook nog in de kern van het bos, maar de veel aangelegde afwateringen hebben daar wel een einde aan gemaakt.

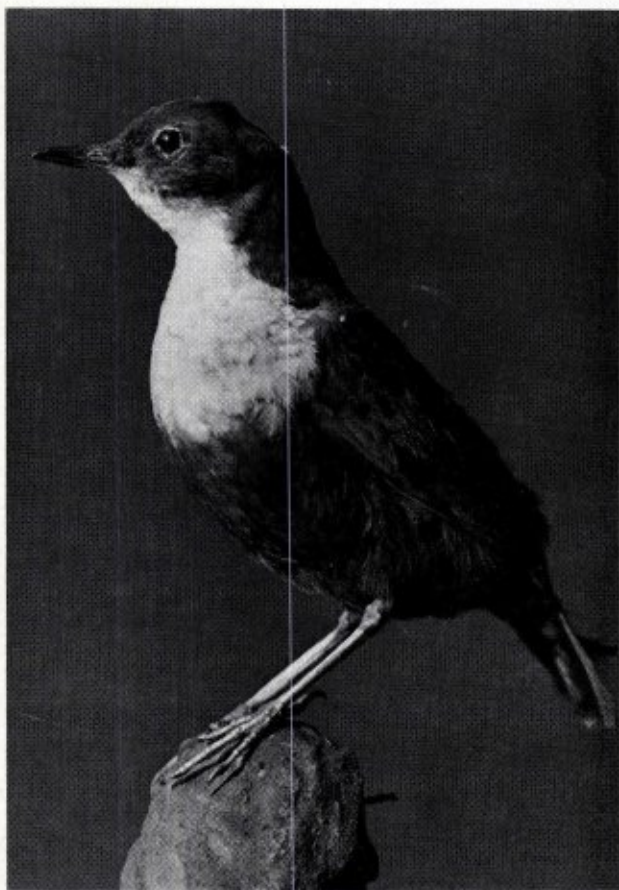
De Roodborst, *Erithacus rubecula* (Linnaeus) is weer op een heel ander biotoop ingesteld en is hier ook steeds in grote getale aanwezig geweest. Ze zijn het hele jaar door te zien, maar er zijn er ook die duidelijk weg trekken. In het voorjaar ziet men dan weer grotere aantallen. Zo waren er op 24 maart '72 opvallend veel roodborsten aanwezig.

Van de Heggemus, *Prunella modularis* (Linnaeus), die overal tot zelfs in de stadstuinjes bij woningen broedend in heesters kan worden aangetroffen, konden in het bos 29 broedparen worden vastgesteld. Ook de Winterkoning, *Troglodytes troglodytes* (Linnaeus), heeft het er, gezien 123 vastgestelde broedplaatsen wel naar de zin. Zowel op open plekken als in het dichte bos, met ruige ondergroei kan men ze aantreffen. Op kapplaatsen, waar stammen en takken blijven liggen vormen deze voor de winterkoning een geliefkoosde verblijfplaats.

Het aantreffen van een Waterspreeuw, *Cinclus cinclus* (Linnaeus), in het Weerter Bos mag wel tot een der zeldzaamste waarnemingen voor dit gebied worden gerekend. Lammers deelde mij mede, dat op 7 mei '72, tijdens een excursie van de afdeling Son van de KNNV. door meerdere deelnemers, o.a. de heer Hans Overstegen uit Son, een waterspreeuw gedurende enige minuten werd waargenomen. Ter plaatse is in de waterloop van de Oude Graef, door het aanbrengen van een lage stuw een kleine waterval gevormd, waar neergelegde keien het uitschuren van de beekbodem moeten voorkomen.

Daar houden zich steeds veel aandrijvende organismen, insecten, bermpjes en stekelbaarsjes op en vermoedelijk heeft deze plaatselijke voedselrijkdom de waterspreeuw aangetrokken en daarmee enige tijd aan deze plaats gebonden. Hoewel volgens de Atlas

van de Vogels in België daar ongeveer 1200 broedparen zijn, speciaal in Hoog België, behoort deze vogel in ons land toch tot de zeer zeldzame gasten. Zuid Limburg, Nijmegen en de Achterhoek hebben in de loop der jaren ook enkele broedgevallen gekend.

Waterspreeuw, *Cinclus c. aquaticus* Bechstein.

foto praep. J. H. H. de Haan.

Op de in het bos gelegen boerderijen komt ook de Boerenwaluw *Hirundo rustica* Linnaeus, voor. In de trektijd fourageren soms vele exemplaren dezer soort laag over het bos vliegend. In '72 zag ik er

de eerste boerenwaluwen bij de broedplaats op 12 april.

De Huiswaluw, *Delichon urbica* (Linnaeus), die toch nog altijd een talrijke broedvogel kan worden genoemd, werd hier in het inventarisatiegebied in een viertal paren aangetroffen. Bij een tegen het Weerter Bos gelegen boerderij bewoond door de familie Borsboom, bevindt zich verder een voor deze soort behoorlijk grote kolonie.

De bewoners van het pand bieden aan deze vogels reeds meerdere jaren zoveel als dat mogelijk is, gelegenheid tot broeden. Bij het begin van het broedseizoen vinden daar normaal 20 tot 25 paartjes gelegenheid om er hun nest te bouwen. Tegen het einde van het broedseizoen, begin oktober, heeft dan de kolonie het aantal van 50 nesten bereikt. We moeten er rekening mee houden, dat bij de huiswaluw twee broedsels en zelfs ook drie per jaar voorkomen. 24 april '72 zag ik de eerste huiswaluwen bij de Grashut.

Van de Oeverwaluw, *Riparia riparia* (Linnaeus), zijn praktisch gedurende het hele broedseizoen exemplaren boven het E9-bassin waargenomen, zonder dat de broedplaats kon worden vastgesteld. Ze vlogen af in de richting van Hugten en in die buurt moeten dan wel enkele paren hebben gebroed.

De Gierzwaluw, *Apus apus* (Linnaeus) vertoont zich boven het Weerter Bos in de zomer vooral tijdens perioden met koude en vochtige weersomstandigheden. Dan komen ze daar soms in grote getalen fourageren in hoofdzaak boven de boswegen vliegend langs de toppen der dennen waar de daar gecumuleerde warmte eerst langzaam wordt vrij gegeven. Daarvan trachten dan ook de insekten te profiteren, waar dan op hun beurt de gierzwaluwen blijkbaar bij intuïtie op afkomen. Dit zelfde verschijnsel kunnen we ook onder gelijke weersomstandigheden bij tijd en wijle boven de Groote Peel waarnemen. Ze verdwijnen dan in die periode helemaal uit het stadsbeeld; 1 mei '72 zag ik de eerste drie exemplaren.